

BOLDOG ZOLTÁN

Az idegen

Egy vajúdáshoz sietett Margit, fűrgén szedte lábait a Palánk területén, homloka izzadt a hat hete tartó kánikulában. A léptei nyomán felverődő por láthatatlanná tette lábfejét, a távoli szemlélőnek úgy tűnhetett, mintha talpa nem érintené a földet.

Jómódú családhoz hívták, ezt sugallta a cím. A gazdagabbak általában neki üzenetek, mert Margit férje, Miklós szinte már közējük tartozott. A zsidók ügyességével irányította a kereskedelmet Szeged és a dalmát tengerpart között. Mindig megérezte, milyen szerekre van szükség a városban. Ha kellett, medicinát hozatott az Adriáról, hogy a borbély elláthassa a sebeket, amelyet önmaga okozott borotválás, hajvágas közben, vagy éppen párbajban szereztek a hozzá forduló páciensek. Előfordult, hogy a tanácstalan orvos hozzá irányította a betegeket, mert amit a patikában árultak, gyakran hatástalannak bizonyult, ráadásul keserű is volt. A Dugonics-féle vegyeskereskedés azonban olyan medicinákat kínált, amelyek íze mindig kellemes meglepetést okozott.

Néha a feleségének is jutott ezekből a dalmát porokból és folyadékokból, amelyekkel Margit a vajúdá nő k fájdalmát enyhítette. Az egyikkel testüket kenegette, a másikat belélegezték. Az anyák még évek múlva is emlékeztek ezekre, és ha az öregedés jeleit fedezték fel magukon, elszántan követelték egykori bábájuktól a fiatalító krémet. Dugonicsné nem dolgozott olcsón, de éppen ezért szerették. Amiért sok pénzt adnak, az biztosan jó is, gondolta a szegedi ember, ezt hitették el vele évszázadokon át a törökök a Sztambulból és a Balkánról hozott drága luxuscikkekkel.

Amikor megérkezett a házhoz, a cselédet elküldte vizet forralni, majd üvegcséit a vajúdá nő ágya melletti szekrényre sorakoztatta. Hamarosan ők is beköltözhetnek a Palánk széléről, a Sánctpartól a belső részre, jutott eszébe, miközben az ágyon fekvő nő az erős fájdalmaktól fel-felkiáltott. Úgy dobálta a testét, mintha izzana alatta a lepedő. Margit hozzászókkott már mindehhez. Ötvenes évei közepén járt, sok furcsaságot látott. Segített olyan asszonyon, aki varacsokos fejű, szőrös fiút szült. Ő maga mentette meg attól, hogy a ház ura kitekerje a nyakát. Döntése jónak bizonyult. A gyermek szőre néhány nap alatt kihullott, kifelé álló fogait fogókkal távolították el. De született kezei között ördögfarkú poronty, akinek elváltozását az akkor már gyakorlott babaasszony egy ollóval gyorsan kiigazította, mielőtt az anya bármit észrevehetett volna.

Ha beköltöznek, felhagy a bábáskodással, érett benne az elhatározás, csak olvasni fog ezután, megtanul végre magabiztosan magyarul, hogy unokáinak ezt a nyelvet adja tovább. Hazája már ez a város, ahol az egyik szomszédja rác, a másik

bunyevac, akik együtt koccintanak az italmérésben a görögökkel. Nehezen hiszi el, hogy Szeged nem egy önálló ország. A szerbek bekerültek a városi tanácsba, szavuk van a politikában, és a dalmaták is közel járnak ahhoz, hogy elfogadja őket az idegenekre igen érzékeny magyar. Egy ilyen magyar nő vajúdott mellette, hallotta az üvöltéséből, amely immár negyedóránként ismétlődött, de kisvártatva tízpercesre rövidült a kiáltások közötti szünet. Csak magyar asszony tud ilyen szenvedélyesen káromkodni, ezt szűrte le az elmúlt évek hasonló pillanatai alapján.

Közeledünk, gondolta, miután ujjait a nő hüvelyébe csúsztatta. Rosszul feküdt a baba, de nem idegeskedett miatta, felelevenítette magában a mozdulatokat, amelyekkel a farfekvéses csecsemőt cibálja világra egy gyakorlott bába. Az egyik üveget a nő orrához emelte, az mélyet szippantott belőle, és megnyugodott. Az ötpercenként visszatérő fájdalmak sem tűntek olyan erősnek, mint a korábbiak.

A gyermeket nehezen tudta elválasztani az anya testétől. Kezével kitapogatta a csecsemő vállát, így próbálta kifelé taszigálni a szülőcsatornából. Amikor elkapta apró lábait, erőteljesen húzta, miközben a nő nyomott. Inkább sántuljon meg, mint-hogy bent maradjon, ezt gondolta magában, mondani nem merete, nem egy bunyevácról vagy egy görögről volt szó, hanem egy gazdag magyarról. Így aztán együtt vérezett be a szeme mindkettőjüknek. A magyar nőnek az erőfeszítéstől, a dalmát bábának a hallgatástól.

Miután a gyermek világra jött, Margit elvágta a köldökszínort, és az újszülöttet hassal lefelé az alkarjára fektette, kezével finoman megsuhintotta a hátát. A baba végre felsírt. Ekkor hívták csak be a cselédet, aki a babát az anya mellkasára helyezte. Néhány perc múlva újra a szolgálóhoz került a kisfiú, mert még ki kellett tolnia a méhlepényt.

Margit a placentát egy tálba tette, és finom mozdulatokkal elkezdte kenegetni vele a nő arcát, majd az egész testét. Úgy tartották, hogy ez sokáig fiatallá és termékennyé teszi az anyát. Bár Dugonicsné nem szerette ezt a magyar szokást, alkalmazkodott a körülményekhez, a véres-ragacsos testnedvvel új réteget húzott saját drága vegyszereire. Hamarosan talán szomszédok leszünk, jutott eszébe Margitnak, és amint végzett a szertartással, átadta a cselédnek a méhlepény megmaradt részét, hogy elássák valamelyik gyümölcsfa tövébe. Az ő nagymamája még megsütötte, az örömmünnepen ez volt a fő fogás. Margit néhány éve említette ezt egy fiatal, magyar asszonynak, aki idegesen csak annyit felelt rá: barbárok. Ezután mélyen magába temette a tengerparti szokást. Megnyugodott.

Nyugalma azonban hamar eltűnt. Az asszonyból szivárgott a vér, átitatta a kötést, amellyel körbepólyálta. Vissza kellett bontania. A fiatal anya kérdően nézett rá, átragadt rá gondozójának nyugtalansága. Margit csak annyit mondott, várni kell a vérzés csillapodására, utána újrakötözni. Hangja remegése azonban azt sugallta, ha tovább vérzik, nem lehet mit tenni, Isten kezében van.

Margit elégedetten tért haza. Nem volt biztos benne, hogy csoda történt, és abban sem, hogy megúszta. Bár a vérzés elállt, a nő a hasát fájlalta, és a bábát okolta a

komplikációért, percekig kiabált vele, szidalmazta, sértegette. A pénzt nem volt lehetősége elkérni, ő is úgy látta jobbnak, ha nem tesz róla említést. Talán jobb lett volna, ha mégis elvéri, erre gondolt, de utána megbánta. Ezt meg kell gyónnia legközelebb. Ilyenek a magyarok, fogalmazta meg magában a tanulságot, mintha elfelejtette volna, hogy néhány órája még ő is azzá szeretett volna válni. Gyorsan kijavította magát. Nem, a magyarok nem ilyenek, mint ez a nő. Bár félnek, de soha nem tennének olyat, mint ez a kétségbeesett anya.

Kitárta a ház ablakait, hogy huzatot csináljon. A levegő nem mozdult, csak a szomszédok beszélgetése szűrődött be a szobába. Nem is beszéd, inkább suttogás volt. Olyasmiről susmorogtak, hogy ha nem jön az eső, akkor a magyarok előveszik őket, a szerbet és a bunyevácot, de talán még a görögöket is, ezért jobb lesz most csendben meghúzódni. A dalmátokról nem esett szó.

A következő napokban Margit rendszeresen látogatta az asszonyt. Az újszülött jól volt, nem sárgult, csak a vállalai kékültek be Margit kezétől. Az anya a hasát fájlalta, és számonkérte a bábát, miért nyomta olyan erővel a csecsemőt, hogy megcsúnyuljon a teste. Még a hátát is erősen megütögette, miközben nyitogatta a szemeit. Dugonicsné nem felelt, nem akarta jobban magára haragítani a nőt. Legszívesebben azt mondta volna, meg kellene köszönnie, hogy él. Hálát kellene adnia azért, hogy fáj a hasa, hogy fájni fog a melle. Hálásnak kellene lennie az eljövendő álmatlan éjszakákért, a közös megpróbáltatásokért. De ő, a dalmát szülők gyermeke, ő, a kereskedő család női tagja ilyen nem beszélhet. Mindig annak van igaza, aki gazdagabb, aki fizet. Még mindig nem merte szóba hozni a pénzt, a tartozást. Mindig annak van igaza, aki előbb itt volt, és a saját hálájára gondolt azért, hogy a város befogadta. A város talán igen, de a nemzet még nem. Ezt is meg fogja gyónni vasárnap.

Rosszul aludt azon a héten, férjével is közölte, hogy nem vállal több szülést. Miklós nehezen vette tudomásul, meglátása szerint egyedül ehhez értett a felesége. Ehhez viszont kiválóan. Éppen érvelt volna, hogy meggyőzze Margitot a folytatás mellett, amikor kopogtak az ajtón. A szigorú dalmát kereskedő nem szerette, ha nyitás előtt zavarják. A kopogás megisméltődött. Mérgeesen ajtót nyitott, a városi tanács két küldöttje egy iratot hozott, amelyben azt állt, hogy Dugonicsné Barak Margitot várják a maleficium vádjával kapcsolatos bizonyítási eljárásra Alsóvárosra a két megjelent küldött kíséretében azonnali indulással. Margitot a sírás kerülgette, de elfojtotta magában. A magyar asszony beváltja ígését, ezt súgták megérzése, de eszébe jutott a szomszédok beszélgetése is. Jól ismerte a maleficium szó jelentését, házi könyvtárukban olvasott róla először egy magyar krónikában. Férje nem értette, miről van szó. Margit csak annyit mondott neki: boszorkánynak tartanak.

Nem akartak ellenkezni, de minden végtagjuk zsibbadni kezdett, válaszolni is alig tudtak a követnek. Margit körbepillantott a konyhán, tekintetével búcsúzott a tárgyaktól. Milyen jó, hogy a gyerekek már elmentek tanulni a plébánoshoz, majd csak délre jönnek haza. Néhány perc alatt összeszedte magát, és miután megszorította férje kezét, mélyen a szemébe nézett, majd a küldöttekkel nekivágott a perzse-

lő porsivatagon át Alsóvárosnak. Dugonics aznap nem nyitott ki, felesége után sietett, a gyerekeknek krétával írt üzenetet az ajtó elé: „anyátok rosszul lett, este jövök haza”.

Tizennyolc ember sorakozott fel a városi tanács előtt, hogy annak tagjai bizonyosságot nyerjenek bűnösségükről. Néhányan ismerték egymást a többségében szerb, bunyevác, görög és cigány asszonyok. Ahogy Margit körbenézett, látta, ő közöttük az egyetlen dalmát. Úgy érezte, ő képviseli itt szülőföldjét, neki kell megvédeni a tengerparti nép becsületét. Ismeretlen büszkeség fogta el, eszébe jutottak a dalmát gyerekdalok, amelyeket anyja énekelt neki. A feltámadó szél a partnak lökte a Tisza hullámain.

A tanács elnöke, egy bajuszos, díszmagyarba öltözött férfi ismertette a bűnlajstromot. A bejelentések szerint az itt jelenlévő nők és férfiak a felelősek a Szegedet sújtó szárazságért, mi több, a törökkel szövetkezve, tőlük pénzt kapva tartják vissza az esőt, és titokban összejárva bűnös szertartásokkal kaparintották kezükben a város sorsának irányítását. Margit nem hitte el, hogy ez megtörténhet. Nem hitte, hogy mindez vele történik egy olyan században, amikor már nem igékkel, ráolvasásokkal, hanem szerekkel gyógyítanak. Eddig csak olvasott a boszorkányokról a régi magyar históriákban, amelyekből a nyelvet tanulta. Nem akarta elfogadni, hogy meg akarja ölni az a város, amelynek ő segítette világra gyermekeit.

A bizonyítási eljárás következett. A csónak már várta a vádlottakat a parton. Összekötött kézzel, egyesével lökték őket a vízbe, és Margit ekkor már tudta, mindennek vége. Olvasmányjaiból ismert olyan eseteket, amikor a vízbe kényszerített nők a felszínen maradtak. Ezzel bebizonyosodott, hogy az ördöggel cimborálnak, és egyenes út vezetett a vesztőhelyre. Ha azonnal megfulladtak, akkor elkerülték a kínhalált, és az üdvözülés is nyitva állt előttük. Innen nem lehetett élve kikerülni, és amikor a csónakba lépett, már tudta, hogy mit fog cselekedni.

Tengerparti szülők gyermeke volt. Már csecsemőkorában a tengerben úszott anyjával. Talán, ha akarna, akkor sem tudna elmerülni, a teste ösztönösen a felszínen tartaná. Belelökték a Tiszába. Nem kapkodott levegő után. Hagyta, hogy teste felvegye a folyó ritmusát, lélegzete is ehhez igazodott. Sohasem úszott eddig a Tiszában, ez jutott eszébe, amikor a víz felszínén lebegett. A Tisza nem erre való, a Tisza a város verőere, amely szállítja a sót és fát. A Tisza nem arra való, mint az Adria. A tenger éltet és játszik vele. Ezzel a folyóval ő sohasem merne játszani. Hallójáratái megteltek vízzel. Figyelnie kellett a légzésére, nehogy elsüllyedjen. Lábfejének apró mozdulatait eltakarta ráfonódó alsószoknyája. Együtt hullámozott a folyóval, egy volt ő meg a Tisza.

A folyó vize nem sós, mint a tengeré, jobban meg kell küzdenie vele. Azért nem játszott soha ezzel a folyóval, mert nem érezte a sajátjának, mert eddig idegen volt számára ez az időnként örültté váló víz, amely bekebelezte a várost, és sárral hánymta tele az utcákat. Soha nem sikerült megismernie, mert tartott tőle, rémtörténeteket meséltek róla a szegediek. Őket a férjével az Adria éllette itt is, távol a tengertől.

Onnan kapták a medicinákat, a porokat és folyadékokat, onnan kapták a tudást, amellyel kereskedtek, amellyel könnyebbé tették az itt élők életét.

A kezére erősített kötelet megragadták, behúzták a csónakba. A próbát túlélte, vagyis éppen ezzel bukta el. A partra érve meglepődve látta, hogy a bizonyítási eljárás második lépése még hátra van. Arcát perzselte a Nap, a távolban felhők gyülekeztek. Ez is elkésett néhány nappal, gondolta magában. Talán ha kicsit korábban érkezik, nem szabadulnak el az indulatok. Ekkor nézett először végig a tömegben. A férjét kereste, és remélte, hogy a gyerekei nincsenek itt. Még iskolában kell lenniük, magyar nyelvet és számtant tanulnak az atyától. Nem akarta, hogy egész életükben elkísérje őket ez a látvány. Nem szabad, hogy sorsukba ivódjon ez a tévedés, szíve egyre szaporábban vert. Ezt a hazugságot is meg kell bocsátania az Istennek.

Csak egyetlen ismerőst látott, a magyar asszonyt, akinek néhány napja világra segítette gyermekét. Úgy tűnt, anya és fia is jól vannak. Ez megnyugtatta, az utolsó munkája sikerült. Az asszony is észrevette őt, haragosnak tűnt a tekintete, azt olvasta ki belőle, hogy tessék, itt a fizetséged. Rosszul esett Margitnak, amikor ennyire nem becsülik meg az életet. Pedig milyen közel volt ez az asszony a halálhoz, most talán helyette is neki kell meghalnia, magával viszi az ő fel sem fogott bűneit.

Újra a férjét kereste tekintetével, végre megtalálta. Miklós a városi tanácsot győzködte, heves mozdulatokkal magyarázta igazát, de Dugonicsné már tudta, hogy neki nem lehet igaza. Megsajnálta a férjét, és arra gondolt, mi lesz majd vele, hogyan alakul a sorsa. Már éppen adtak a szavára, sokan hittek benne, felnéztek rá. Még az is elhangzott olykor, hogy a városi tanácsba is bekerülhet. De ezzel talán mindennek vége. Akinek felesége az ördöggel cimborál, annak megpecsételődik a jövője.

Erős szúrást érzett a bal felkarján, újra magára kellett figyelnie. A városi tanács megbízottja túvel sebezte meg a vízpróbán átesett nőket. Közben egy halott öregasszonyt húztak ki a folyóból, ő már megmenekült, gondolta magában. Közben újra megszúrták, immár a nyakát. Érezte, hogy nyakából elkezd szivárogni a vér, a karján sajgott a tű helye. A vizsgáló bizottság köré gyűlt, tanácstalannak látszottak, öszszesúgtak, kisebb vita alakult ki közöttük. Az egyikük azt mondta, nem elég, ha az egyik seb vérzik, a másiknak is kellene. Újra halott asszonyt húztak ki a Tiszából. Őket nem emelték be a csónakba, hanem kivontatták a partra.

A városi tanács ismertette a bizonyítási eljárás végeredményét. Ketten mentesültek a vádak alól, lelkük immár az üdvözülést várja a túlvilágon. Négyen szabadon távozhatnak, ejtik ellenük a vádak, mert bár fennmaradtak a víz tetején, minden sebükből vér serkent, akár a halandóknak. Tizenketten azonban a városi fogdában várják az ítélet végrehajtását, mert mindkét próbán megbuktak.

Margit végignézett sorstársain, a bunyevác, a görög, a szerb és a cigány asszonyon. Arra gondolt, hogy ezeknek a magyaroknak, ezeknek a szegedieknek talán mindegy lett volna az eső, mert a gyávaságon az sem segít. Elég lenne kimondaniuk, hogy azért ölik meg őket, mert idegenek. Félnék tőlük, de félelmük természetével maguk sincsenek tisztában. Talán az elmúlt évszázadok elnyomása bukkan így fel-

színre bennük, és mindent, amit az osztráktól és a töröktől kaptak, most rajtuk verik le. De az is lehet, hogy csak a határokat jelölik ki. Beengedtünk titeket, de soha nem fogtok közénk tartozni, talán ezt szeretnék üzeni, gondolta Margit másnap, a vesztőhely felé vezető úton.

Az út szélén férjét fedezte fel egy üvegcsével a kezében. Amikor közelebb ért, odalépett feleségéhez. Ugyanaz a fiola volt nála, amellyel Margit a magyar nő fájdalmait enyhítette. Férjének annyit sikerült elérnie a tanácsnál, hogy feleségét vízzel kínálhatja az utolsó állomás előtt. Margit megnyugodott, amikor látta, hogy gyerekei nincsenek a közelben. Megitta a nyugtatót, és eszébe jutott Jézus utolsó útja. Amikor Cirenei Simon átveszi tőle a keresztet. Mostantól férje egy ilyen hatalmas keresztet fog cipelni haláláig, majd unokáinak, dédunokáinak is átadja ezt a terhet. Nem szóltak, megölelték egymást, elbúcsúztak.

Órákig hagyták a máglyán égni a testeket. A legtovább Margit maradt eszméleténél, a nyugtató így hosszabbította meg életét. A többiekén kívül hallotta saját kiáltásait is. Mindegyik olyan volt, mint megannyi fájdalmas szülés, olyan, amelyekbe a legtöbbször belehalnak az anyák. Lassan elkezdte mormolni a szöveget. Gyónom a mindenható Istennek, és nektek testvéreim, hogy sokszor és sokat vétkeztem gondolattal, szóval, cselekedettel és mulasztással. Itt megállt egy pillanatra, mert nem hitte, hogy ezek a magyarok, ezek a szegediek a testvérei. Nincs megbocsátás, ismételte magában. Nincs megbocsátás, ezzel a gondolattal halt meg.

Száznegyvennyolc évvel később a szűnni nem akaró nyári kánikulában Szeged első köztéri szobrának alapjait öntötték ki a Búza téren. A városi tanácsban nem volt vita arról, ki kerüljön a talapzatra, elsőprő többséggel nyert a Dugonics András piarista szerzetes mellett érvelő javaslat. Lehet-e nála magyarabb és szegedibb figurát mondani, kérdezte a felszólaló városatya, a többiek hallgatásukkal jelezték, hogy egyetértenek vele, nem lehet. Amint felállították a szobrot a kócos fejű, tudós képű, magyaros öltözetű figurával, a másnap megjelenő lapok már Dugonics séntányként emlegették a teret, amely porzott a szegediek lába alatt a szűnni nem akaró szárazságtól. A búzapiacra igyekvők lábnyomát eltakarta az utánuk keletkező porfelhő, és vele együtt belepte az elmúlt évszázadot is, amely a távoli szemlélőnek úgy tűnhetett, mintha csak egy mesésen összekuszált oldal lenne a magyar krónikában.